

ZÁPIS: IGLO Implementation WG: otevřená věda (open science)

Datum:	16. května 2024
Zapsal/a:	Michaela Hnízdilová, senior konzultantka pro výzkum

Otevřená věda (open science)

Dne 16. května 2024 proběhlo setkání pracovní skupiny IGLO Implementation, na kterém proběhla prezentace ze strany Evropské komise GŘ RTD na téma otevřené vědy (open science). Dle Evropské komise přístup otevřené vědy zlepšuje kvalitu výzkumu, zrychluje jeho efektivitu a zvyšuje jeho dopad. V úvodu prezentace bylo členům pracovní skupiny oznámeno, že byla publikována nová studie [Improving access to and reuse of research results, publications and data for scientific purposes](#). Studie navrhuje způsoby, jak zlepšit právní a regulační prostředí týkající se využívání výsledků výzkumu. Byly také prezentovány statistiky týkající se otevřené vědy: Více než 50 % vědeckých publikací je založeno na principu otevřené vědy. Problémem je ochrana duševního vlastnictví, protože pouze jeden z deseti autorů si ponechává autorská práva ve smlouvách s největšími předplatitelskými časopisy. Zhruba 20 % výzkumníků uvádí principy FAIR do praxe. Roční národní veřejné financování celoevropských výzkumných infrastruktur činí 3 miliardy eur.

Dále se diskuze zaměřila na iniciativy a politiky na evropské úrovni, které jsou zaměřeny na otevřenou vědu. Problematiku otevřené najdeme například ve [Sdělení Komise o „Novém evropském výzkumném prostoru pro výzkum a inovace“](#), [Doporučení Rady o „Paktu pro výzkum a inovace v Evropě“](#), [Závěrech Rady o „budoucí správě Evropského výzkumného prostoru“](#), [Závěrech Rady o „Hodnocení výzkumu a provádění otevřené vědy“](#) a [Závěrech Rady o „vysoce kvalitní, transparentní, otevřené, důvěryhodné a spravedlivé akademické publikační činnosti“](#).

Podporu otevřené vědy provádí Evropská komise dvěma způsoby: 1. zlepšení praxe, což například zahrnuje zajištění okamžitého a neomezeného otevřeného přístupu k vědeckým publikacím, výzkumným datům, modelům, algoritmům, softwaru, protokolům, poznámkám, pracovním postupům a všem ostatním výstupům výzkumu. Dále se jedná o správu výstupů výzkumu, jakou jsou publikace nebo data (v souladu s principy FAIR) a včasné a otevřené sdílení výsledků výzkumu. Důležitou roli hraje také iniciativa [CoARA](#), která zahrnuje více než 700 institucí zavázaných k reformě hodnocení výzkumu. Druhý způsob je zaměřen na rozvoj podporujících faktorů, jež zahrnuje legislativní a regulační prostředí pro praktickou aplikaci otevřené vědy a spadá sem například i výzkumné prostředí Evropského cloudu pro otevřenou vědu (EOSC), publikační platforma Open Research Europe (ORE) a podpora dovedností a vzdělávání pro praxi otevřené vědy a datově náročného výzkumu.

Dále byl představen vývoj politik otevřené vědy napříč rámcovými programy. V rámci 7. rámcového programu se jednalo o pilotní projekt otevřeného přístupu k publikacím. V programu Horizont 2020 v roce 2014 byl otevřený přístup k publikacím povinný a zároveň program zavedl pilot zaměřený na otevřená výzkumná data a Plán správy dat (Data Management Plan – DMP). V rámci nynějšího rámcového programu je otevřená věda zakomponovaná napříč Horizontem Evropa. Program dále posílil povinnost otevřeného přístupu a zaměření na odpovědnou správu výzkumných dat v souladu se zásadami FAIR

V rámci prezentace byly zmíněny i zdroje ze kterých žadatelé a hodnotitelé mohou čerpat, pokud potřebují více informací o otevřené vědě v rámci programu Horizont Evropa. Jedná se o [Horizon Europe Programme Guide](#), který obsahuje rozsáhlou analýzu postupů otevřené vědy. Dále o [Annotated Grant Agreement](#) a Data Management Plan Template. V neposlední řadě bylo představeno nové datové úložiště vytvořené CERN, které je dostupné na [Zenodo](#) (aktuálně v beta verzi). To zahrnuje uživatelské

rozhraní pro Horizont Evropa, cyklus správy výzkumných dat v souladu s ustanoveními Horizontu Evropa o otevřeném přístupu, rámec pro správu dat a nástroje pro podporu principů FAIR (např. nástroj pro hodnocení FAIR).

Druhá část prezentace se zaměřila na publikační platformu Open Research Europe (ORE). Jejím hlavním cílem je zajistit otevřený přístup k vědeckým poznatkům financovaných z veřejných zdrojů a podporovat transparentnost a replikovatelnost výzkumu. Momentálně Evropská unie probírá možnost přeměny ORE na společně financovanou neziskovou službu. Tyto diskuze vyplývají z rozhodnutí Rady z roku 2022 a 2023. Žádá se o podporu členských států a Evropské komise pro ORE a další neziskové modely. Evropská komise doufá, že se podaří nalézt alespoň 10 národních poskytovatelů finančních prostředků, kteří přispějí k financování ORE po dobu 5 let. Očekává se také, že se k financování připojí řada menších finančních přispěvatelů. Publikování v ORE je nyní otevřeno pro příjemce více než 30 programů EU (včetně programů Erasmus+, Digitální Evropa nebo EU4Health). Evropská komise a ORE mají pozitivní zkušenost s otevřeným recenzním řízením: transparentnost, kvalita a spravedlnost recenzního procesu a viditelnost recenzentů, včetně mladých vědeckých pracovníků. Recenze samy o sobě jsou citovány a mohou být také komentovány v ORE, což zvyšuje jejich viditelnost. Ve srovnání s jinými vydavatelskými platformami má ORE vysokou úspěšnost při hledání recenzentů pro publikace: průměrně 2 ze 14 recenzentů přijme pozvání k recenzi. Na ORE trvá asi 5 měsíců od prvního podání (ještě nerecenzovaného) rukopisu do dokončení recenzního procesu. 53% obsahu v ORE tvoří výzkumné články, ale je zde k dispozici i mnoho dalších výzkumných výstupů (například zprávy, studijní protokoly nebo klinické studie). V rámci ORE se dále plánuje rozšíření přístupu k publikování během roku 2026 nebo začátkem roku 2027 i na další poskytovatele finančních prostředků. Dosud provozuje ORE vydavatel F1000 (smlouvou prostřednictvím veřejné zakázky), ale dodavatel by se v budoucnosti mohl změnit, přičemž CERN je možným kandidátem, protože již nyní je důležitým přispěvatelem k ORE.